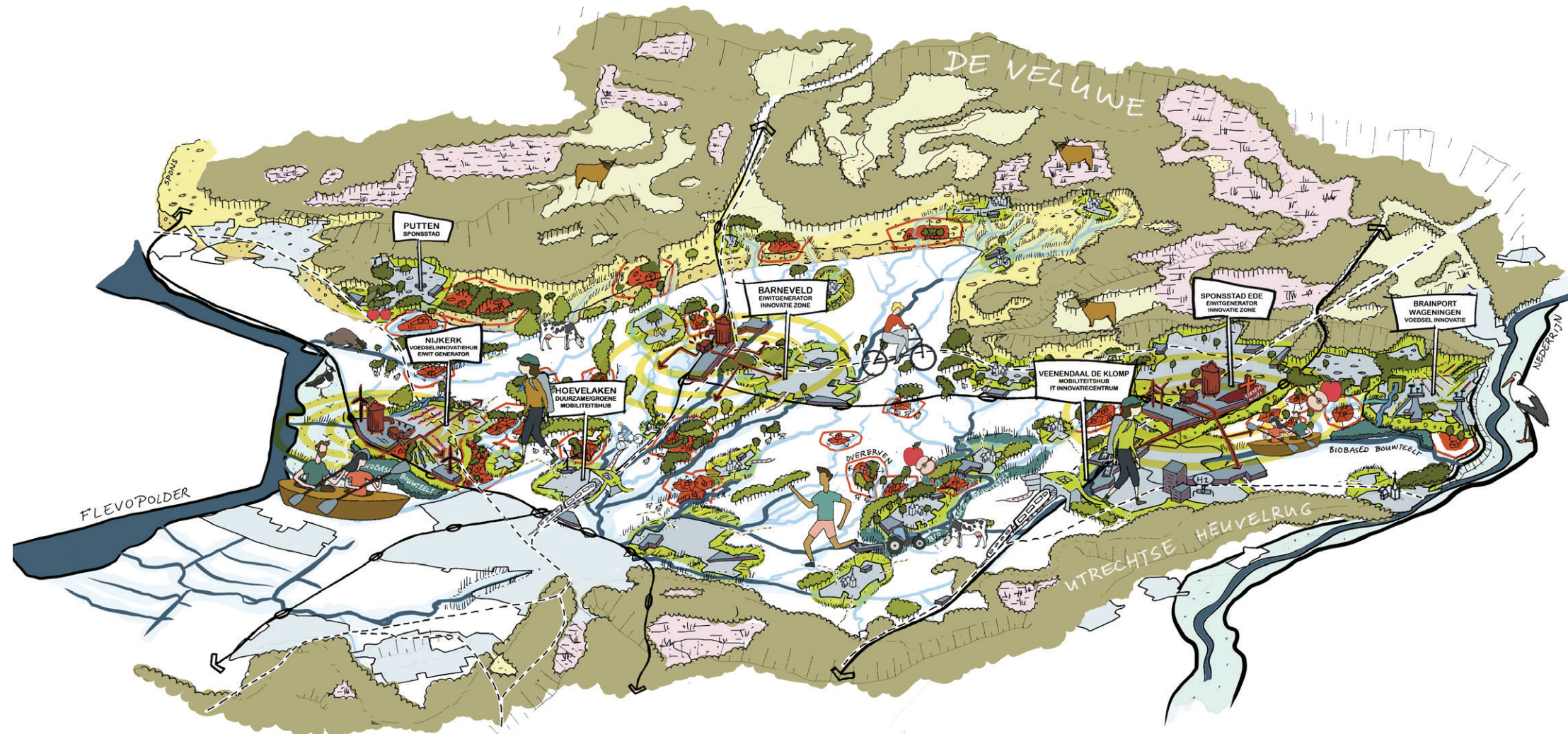

OverErven

Ademruimte maken en doorgeven

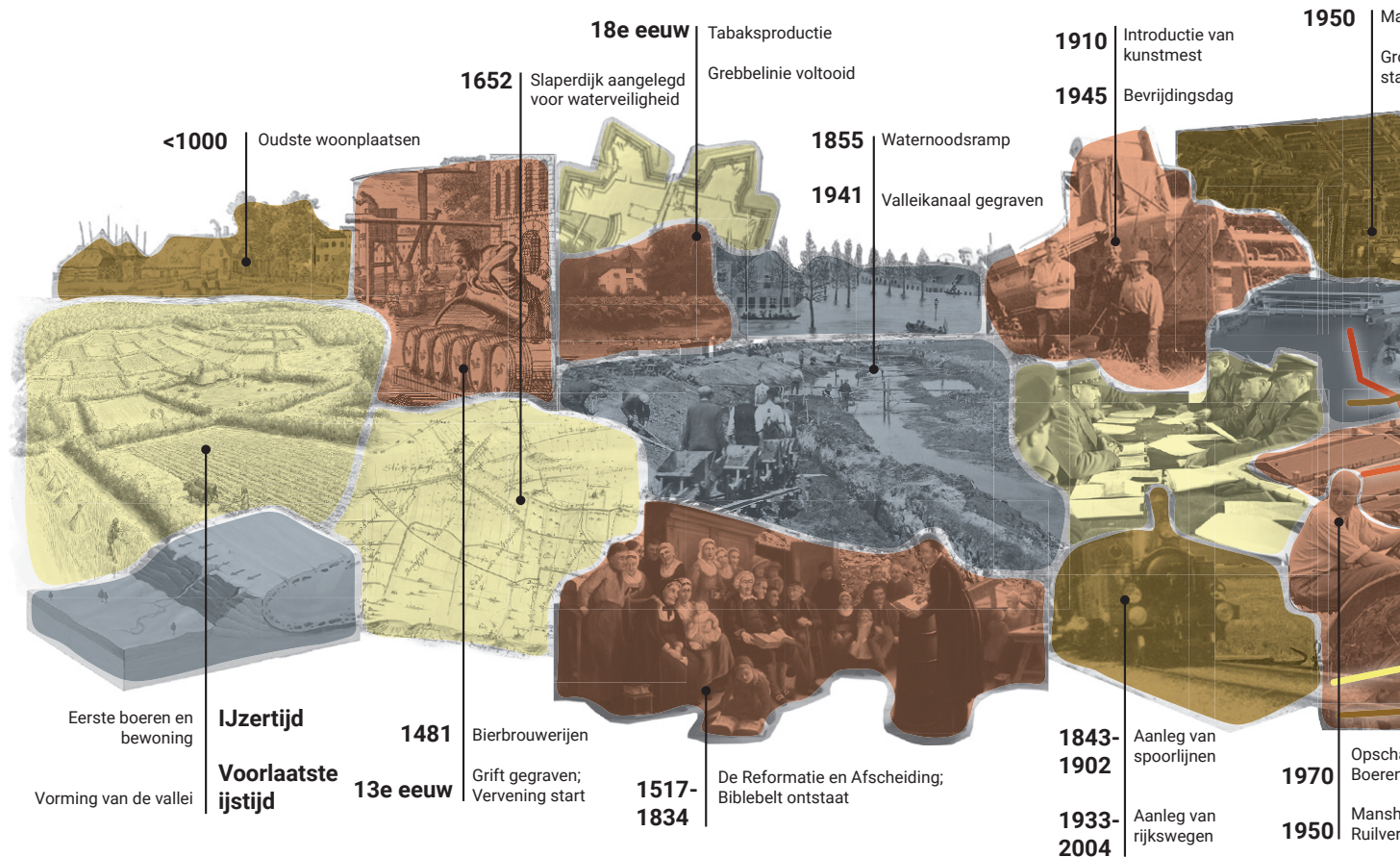

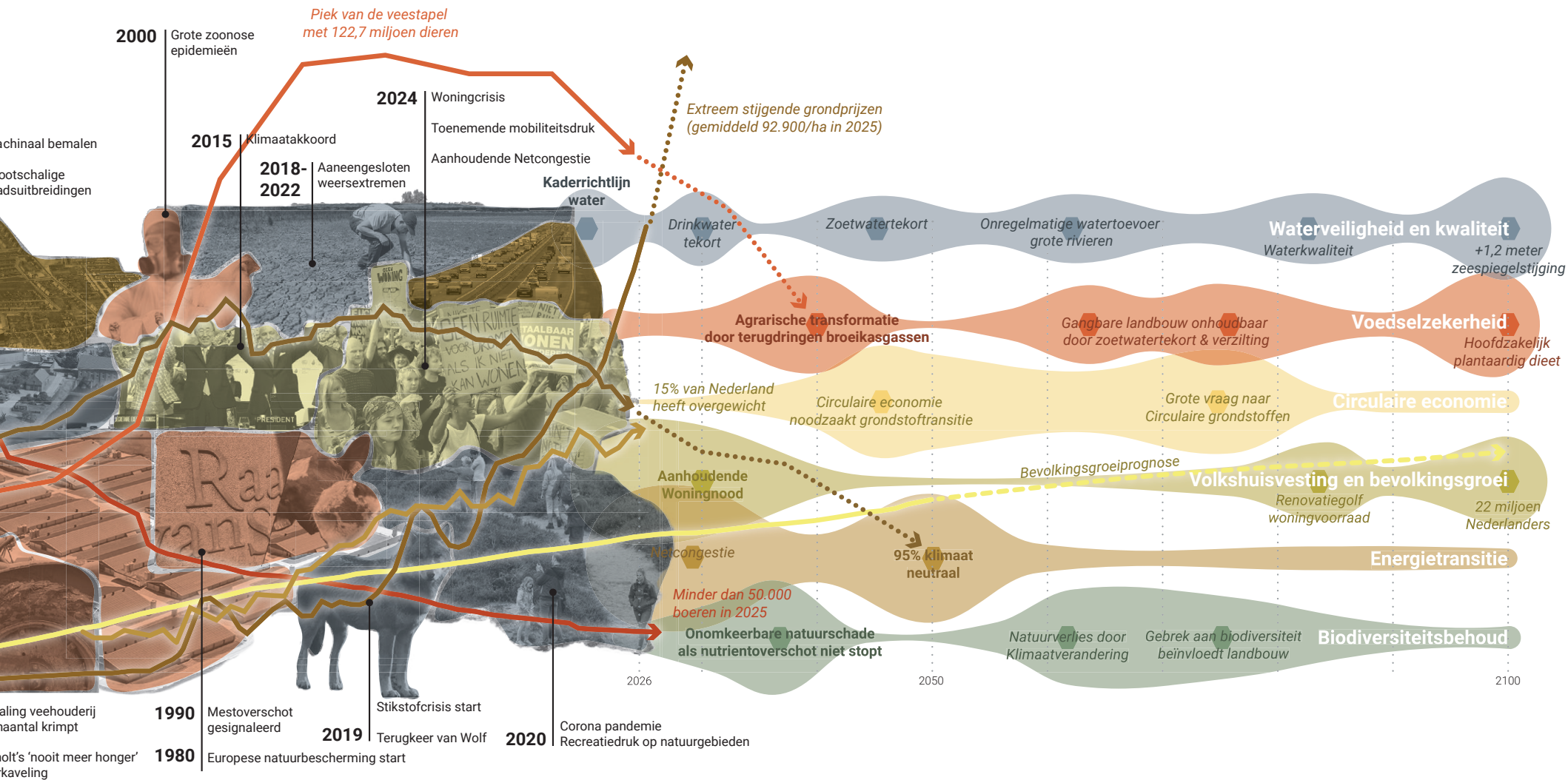
Eo Wijersprijsvraag #13 | Verkwikkende vergezichten
Regio Food Valley | 14 januari 2026

Zorgen voor morgen, een keukentafelgesprek

Gezondheid was duidelijk nog geen thema toen onze voorouders voor het verbouwen van tabak de arme grond verrijkten met Zeeuwse mest. Inmiddels voorziet de Foodvalley de wereld voornamelijk van vlees en zuivel, maar die producten blijken inmiddels toch iets minder gezond te zijn dan we altijd dachten. En ook de productie begint steeds meer op onze leefomgeving, en daarmee op onze gezondheid, te drukken. Maar niet alleen de veeteelt is wellicht wat te ver geïntensiveerd, dat geldt eigenlijk ook voor onze hele samenleving. We wonen dicht op elkaar, er is te weinig ruimte voor nieuwe woningen en er zijn te weinig alternatieven voor de auto waardoor we steeds minder zijn gaan bewegen. Welk landschap erven onze kinderen? We moeten als regio weer ruimte maken voor de dingen die er echt toe doen, zodat onze kleinkinderen hier straks in gezondheid kunnen blijven wonen. Maar is er dan wel werk voor hen, nu veel ondernemers hun bedrijven niet kunnen doorontwikkelen? Hoe gaat onze eigen oude dag eruitzien, nu de vergrijzing steeds zwaarder op de zorg drukt?

Allemaal vragen waar we nu nog geen antwoord op hebben, maar op de horizon zien we wel een aantal ontwikkelingen zich aandienen die in eerste instantie nog meer vragen oproepen, maar misschien juist ook antwoorden kunnen bieden. Zo zien we bijvoorbeeld steeds meer havermelk en kweekvlees in de supermarkt liggen. Als we ons als Foodvalley daar nu meer op zouden

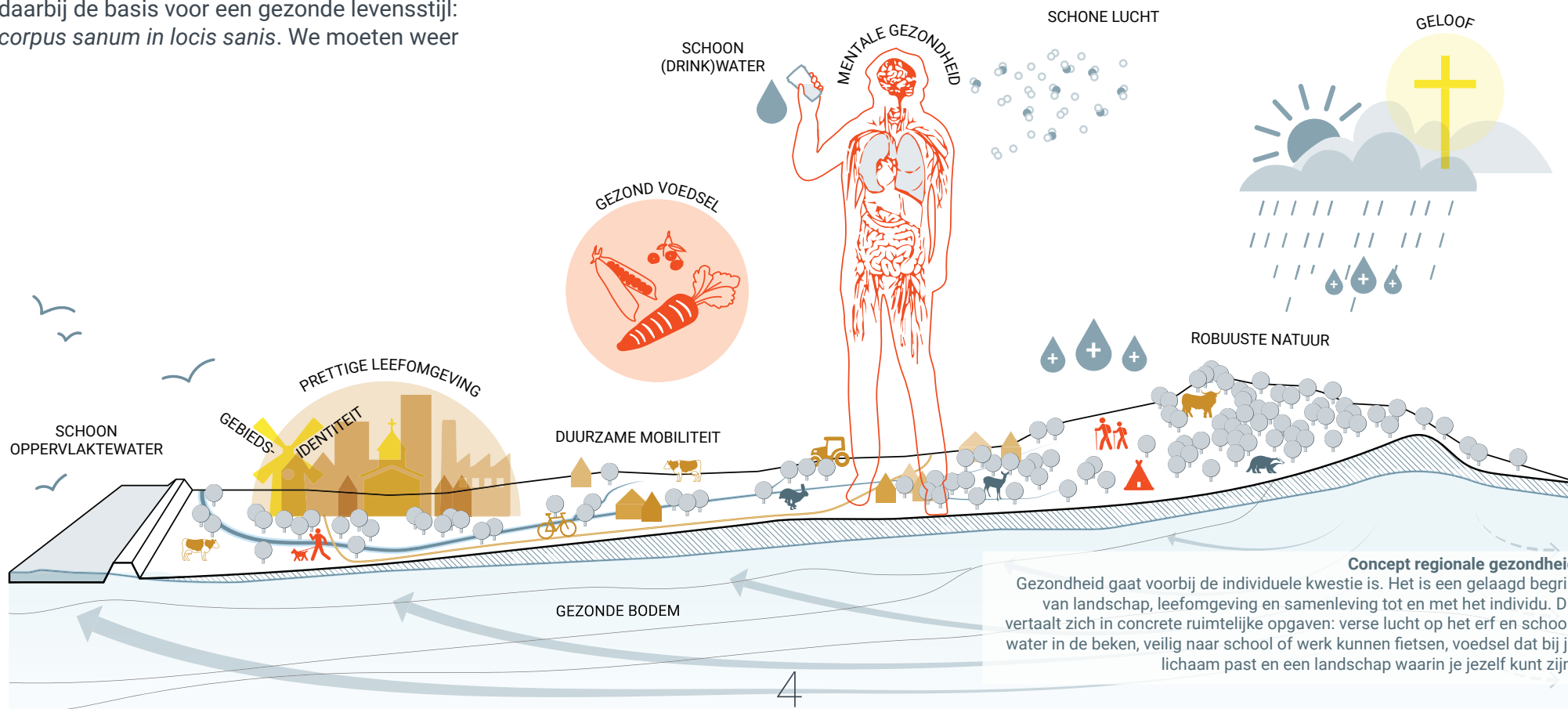
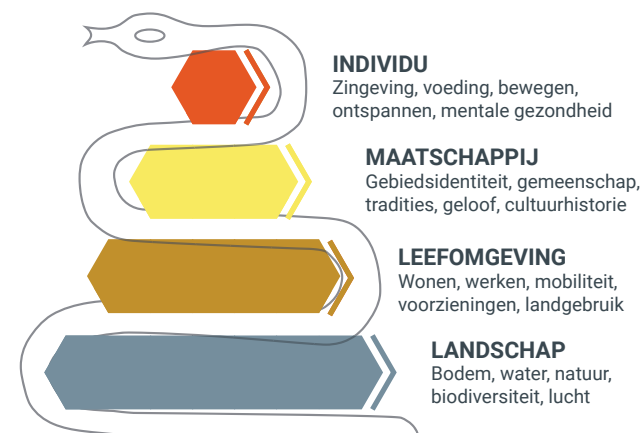

Corpus sanum in locis sanis

richten, ontstaat er dan niet veel meer (milieu) ruimte? En als we die ruimte zouden benutten voor het bouwen van huizen en daarbij geld opzijzetten om daaromheen ook een levend en gezond landschap te ontwikkelen, dan zien we onszelf daarin wel opgroeien en oud worden.

Zowel wijzelf als onze regio moeten weer in beweging komen. Een gezond landschap is daarbij de basis voor een gezonde levensstijl: *corpus sanum in locis sanis*. We moeten weer

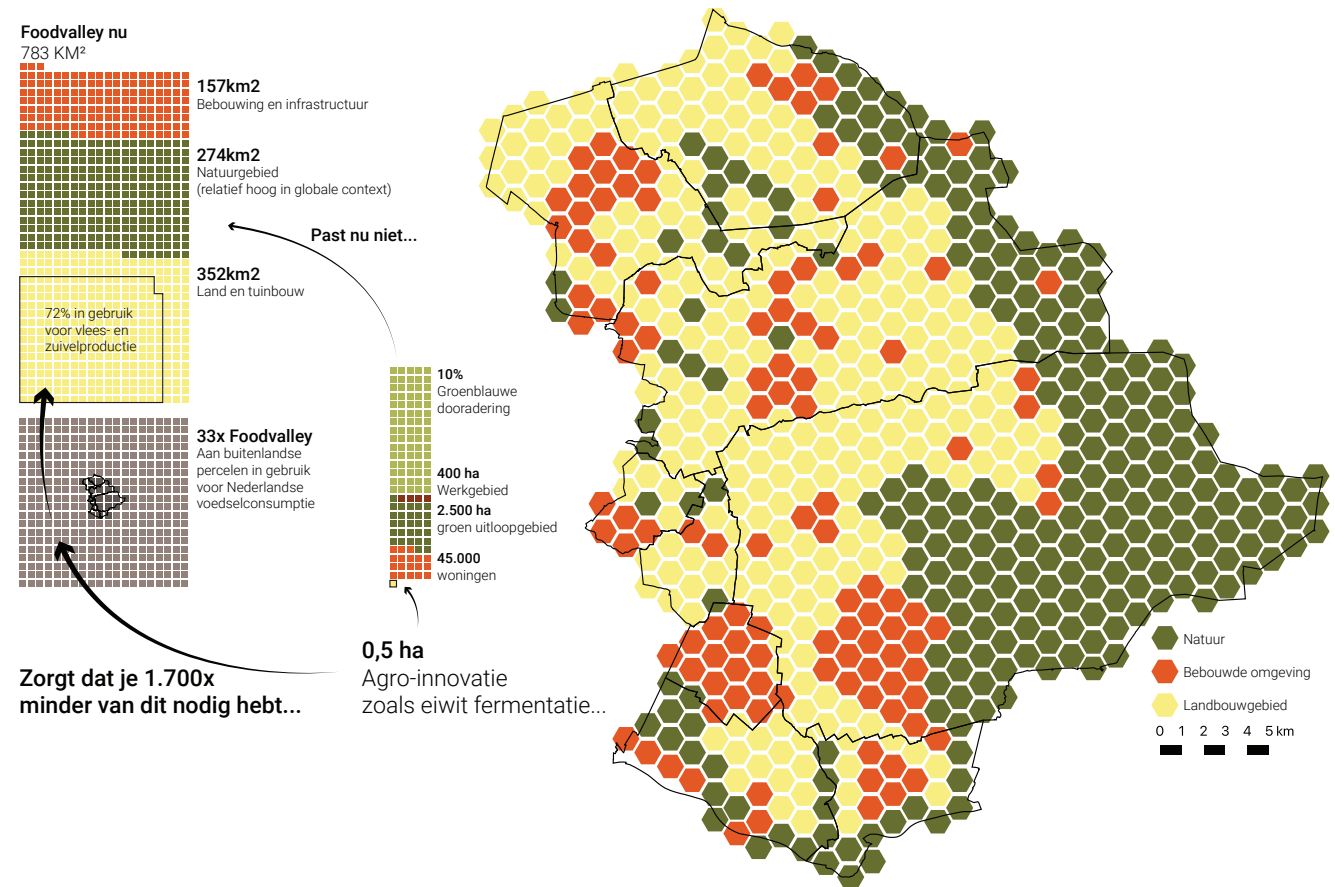
gezonde lucht kunnen inademen en de vruchten kunnen plukken van een gezond bodem- en watersysteem. Dit ontstaat niet vanzelf, we moeten en kunnen hier zelf voor zorgen. Traditie en innovatie kunnen elkaar daarbij versterken. Op sommige vlakken moeten we misschien een stapje terug doen, op andere gebieden moeten we juist de sprong vooruit wagen.

Agrarische innovatie schept ademruimte

De productie van dierlijke eiwitten zal bijvoorbeeld steeds meer plaatsmaken voor plantaardige en cellulaire eiwitproductie. Eerst wellicht alleen in ons veevoer, waarbij het boerenbedrijf in zijn huidige vorm blijft bestaan, maar we kunnen ook omschakelen naar plantaardige en cellulaire eiwitproductie voor menselijke consumptie. Dat zou ons enorm veel (milieu)ruimte kunnen opleveren. Door tegelijk bij de ontwikkeling van woon- en zorgcomplexen het fietsen, lopen en de dagelijkse voorzieningen centraal te stellen kan het dorpse karakter behouden worden en worden gezonde keuzes gestimuleerd. En door de beekdalen als groene structuren door te trekken herstellen we niet alleen het natuurlijk systeem, maar bouwen we tegelijkertijd ook een streekeigen wandel- en fietsnetwerk. Recreatie begint dan niet pas op de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug, maar direct bij de voordeur.

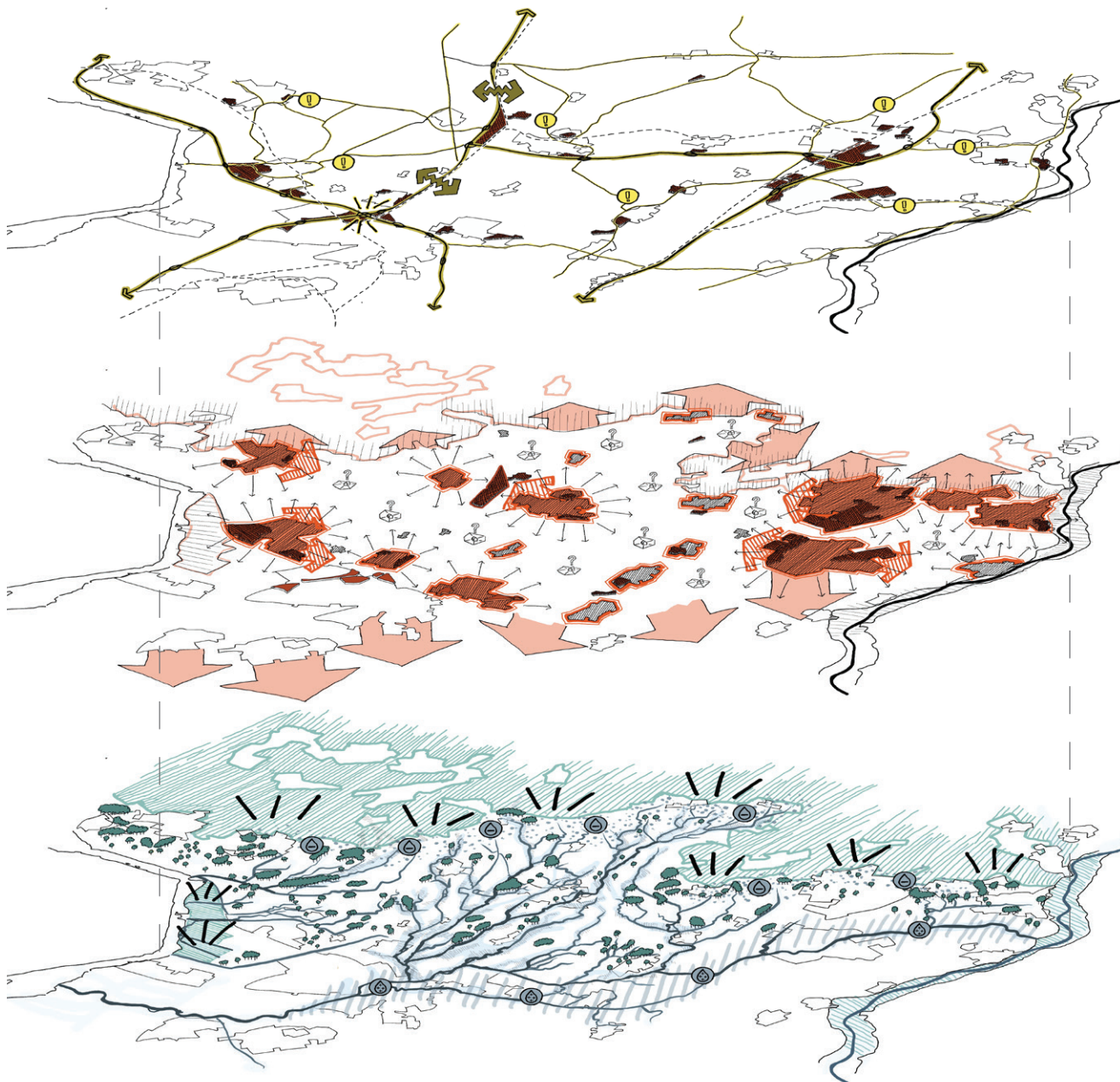
Met de WUR en het ziekenhuis Gelderse Vallei als kenniscentra en regionaal gewortelde innovatieve ondernemers kunnen we als Foodvalley koploper worden in gezonde voedselproductie en innovatieve zorg voor onze vergrijzende samenleving.

Ruimtebeslag

De huidige veeteelt eist veel ruimte op. Ruimte maken vraagt om een innovatieve sprong vooruit. De sleutel hiervoor ligt bij de aanstaande plantaardige en cellulaire eiwitproductie. Eerst als veevoervanger, later wellicht als hoofdbestanddeel van onze voedselvoorziening. Hiermee ontstaat schuifruimte voor het ontwikkelen van gezonde woon- en zorglandschappen.

De diagnose: een landschap onder stress

MOBILITEIT EN INFRA

- Snelwegennetwerk Gelderse Vallei overbelast
- Regionale wegen overbelast door sluipverkeer
- Druk spoornetwerk
- Conflict tussen langzaam en snel verkeer regionale wegen
- A1 bottleneck voor ecologische verbinding
- Knooppunt Hoewelaken groot knelpunt

WONEN EN WERKEN

- Aangewezen grootschalige uitbreidingslocaties
- Opgave ontwikkeling stadsrandzone kleine kern
- Zoekgebied uitlooptgebied grote kernen
- Toekomstbestendige ontwikkeling bedrijventerreinen
- Recreatiedruk op natuurgebieden
- Grote hoeveelheid leegstaande agrarische bebouwing op losse boerenerven

NATUUR EN LANDSCHAP

- Opgave beekherstel
- Kwaliteit KRW wateren niet op orde
- Ontwatering bovenlopen bekenstelsel
- Kwaliteit natuur in N2000-gebieden onder druk
- Flank Heuvelrug gevoelig voor wateroverlast
- Geïsoleerde oude bosgroeiplaatsen onder druk

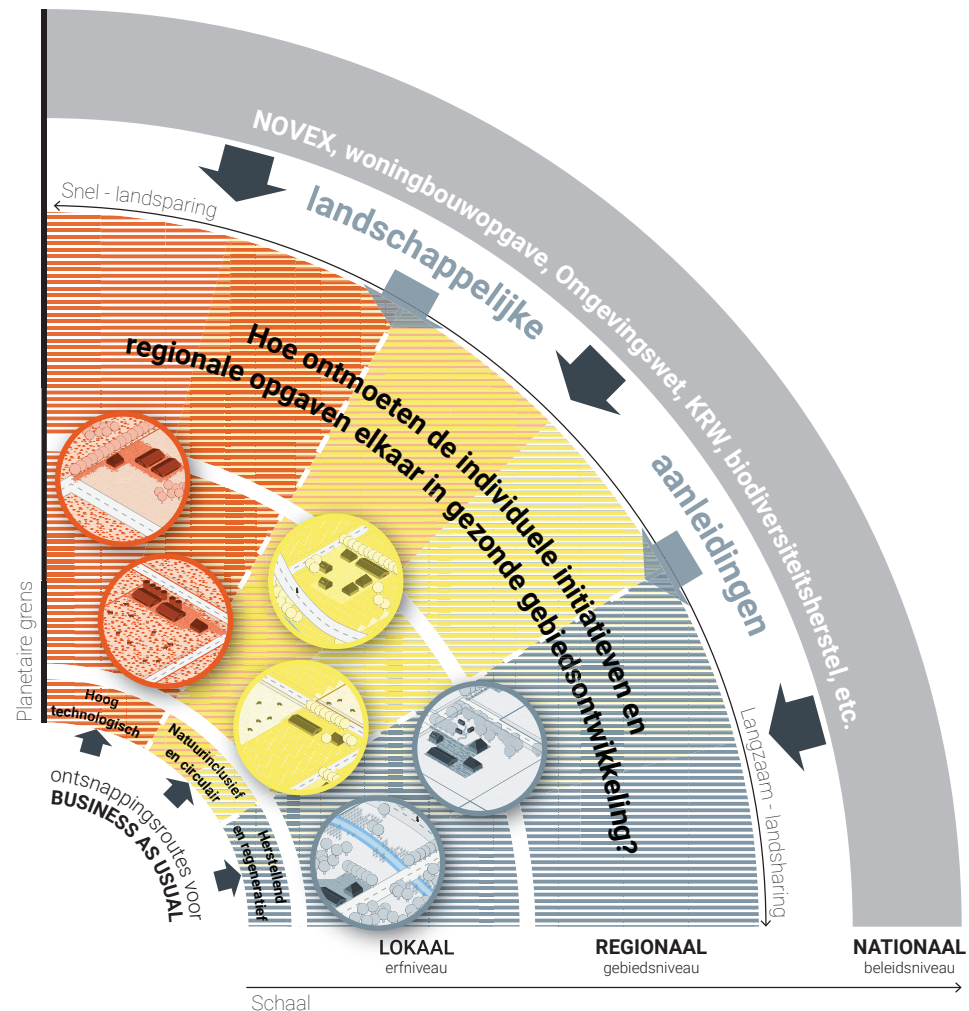
Diagnosekaart

De sprong vooruit schept ruimte voor de regionale opgaven, waaronder 45.000 woningen, 400 hectare aan werkgebied en 2.500 hectare groen uitlooptgebied een plek te geven. De invulling van die ruimte vraagt om een ontwerpende benadering waarmee lokaal en regionaal initiatief op de juiste manier op de juiste plek landt.

Sparing, sharing and caring

Verbeter de wereld, begin bij je erf. We zien daarbij grofweg twee mogelijke ontwikkelrichtingen voor ons, die naast elkaar kunnen bestaan: innoveren of verbreden. Met innoveren bedoelen we werk maken van de eiwittransitie. Als wij het zelf niet doen, dan doen anderen het wel en staan we straks buitenspel. Als regio kunnen we samen het verschil maken met cellulaire eiwitproductie als agrarische specialiteit. Waarbij agrarische producten mogelijk nog gewoon van het erf komen en we contact houden met de consument. En waarbij er rondom het erf ook veel ruimte vrijkomt die kan worden ingezet voor een helend landschap waarin bekensystemen grote natuureenheden worden, die samen met de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug één groot, extensief begraasd natuurgebied vormen.

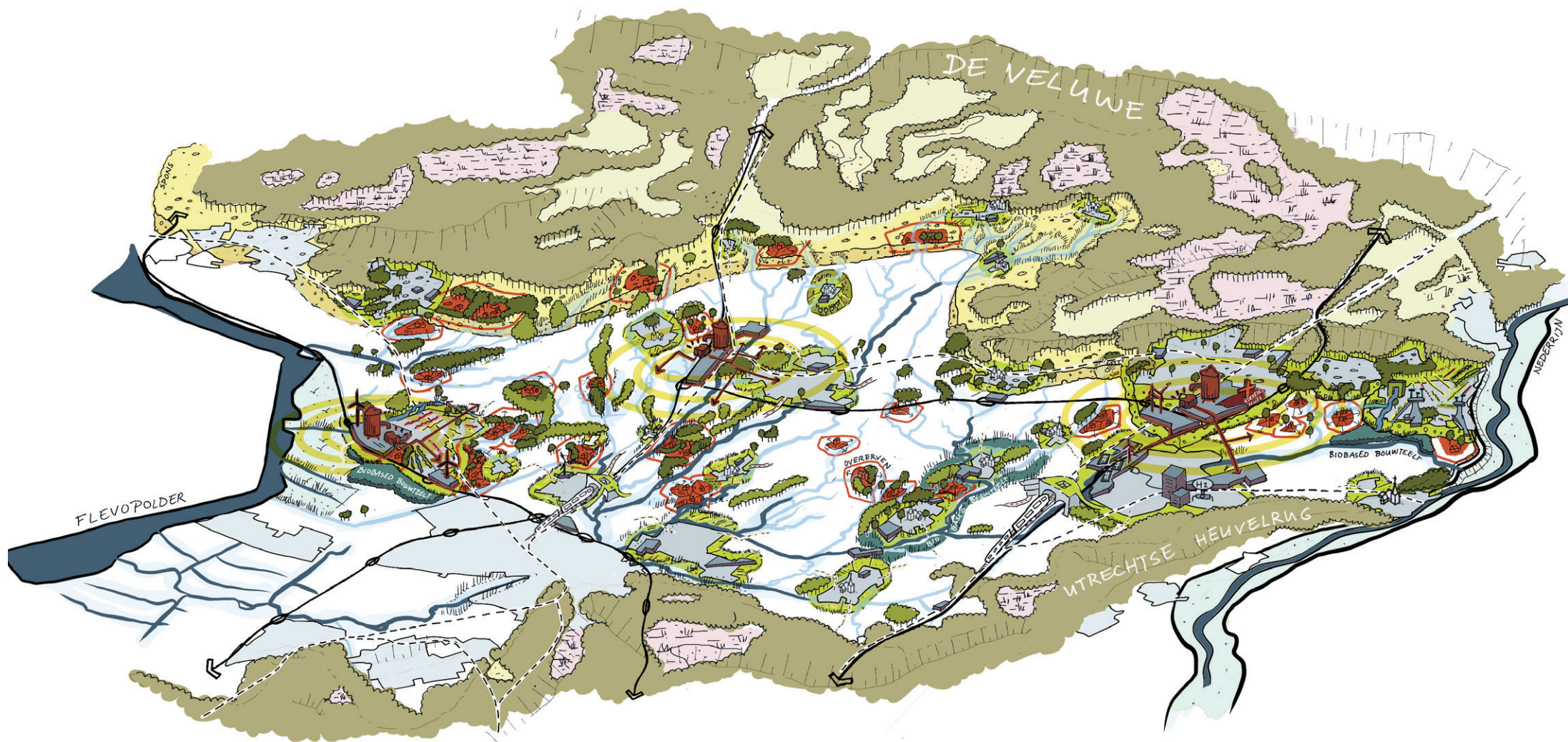
Daarnaast kunnen we ook overstappen naar multifunctionele landbouw waarbij natuur en menselijke functies veel meer verweven zijn. Met name boeren die houden van het werken met vee zouden dat gewoon moeten kunnen blijven doen, maar dan zonder de druk van hoge productie en lage kosten. Voor deze boeren wordt het erf geen hypermoderne productiefaciliteit, maar juist een door traditie geïnspireerd gemengd bedrijf, waarbij wonen, zorg voor ouderen en zieken en natuurherstel serieuze inkomensbestanddelen zijn. Hierbij wordt dus niet zozeer ruimte vrijgemaakt, maar wordt de ruimte gedeeld.

Erfontwikkelaar

Verandering in het landelijk gebied begint op het erf, waar initiatieven, functies en schaalniveaus botsen. We zien het erf hierbij steeds als onderdeel van een groter gebied. Met deze nieuwe erven als bouwstenen kunnen we stap voor stap onze regio mooier, gezonder en zorgzamer maken. Het kunnen weer echt plekken in het buitengebied worden waar we goed voor elkaar en onze omgeving kunnen zorgen.

Ruimte voor een gezond landschap

Structuurkaart

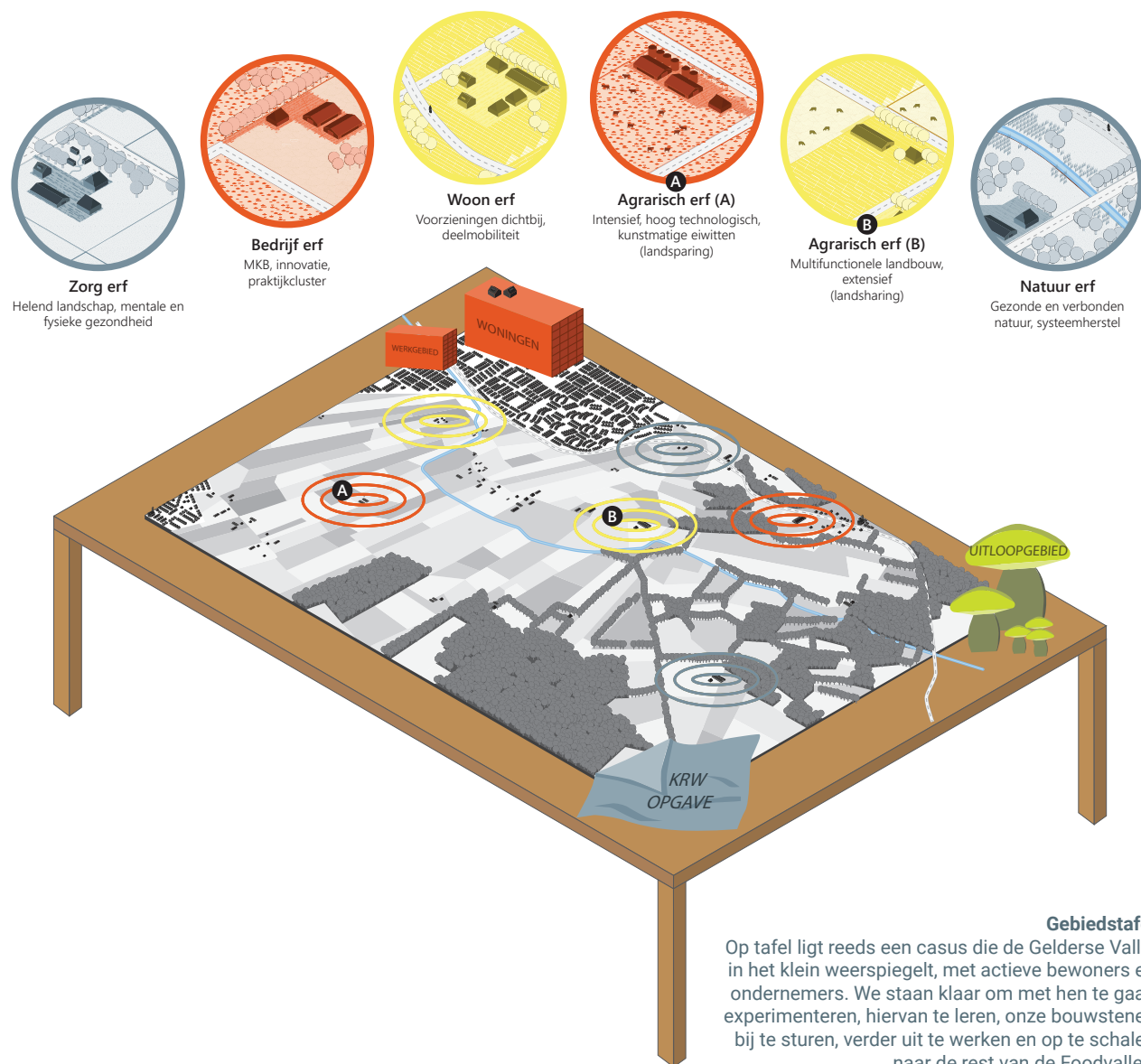
We zien een nieuwe landschappelijke verwevenheid voor ons, waarbij het water- en bodemsysteem sturend is en de cultuurlandschappelijke typering bepaalt welke ontwikkeling waar past. Zo ontstaat er dus niet alleen schuifruimte, maar ook een idee van welke puzzelstukjes op welke plekken moeten landen.

Schuiven en testen

Met deze nieuwe erven als bouwstenen kunnen we stap voor stap onze regio mooier, gezonder en zorgzamer maken. We denken dat we gebruik kunnen maken van regionale expertise: Wageningen als brainport, Barneveld als praktijkcentrum, Veenendaal als circulaire hub en Ede als vernieuwer in de omgang met erven. In de vallei kunnen erven weer plekken in het landschap worden waar mensen (en dieren) elkaar ontmoeten, en waar ze koststondig of langdurig te gast zijn. En waar we weer goed voor elkaar en ons erfgoed kunnen zorgen.

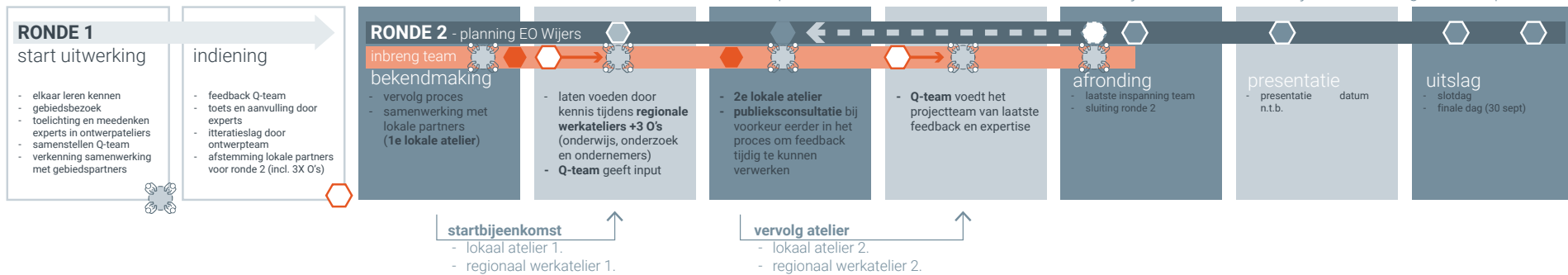
We schetsen hier een beeld van hoe onze regio er straks uit kan zien en we hebben een idee van hoe we dat voor elkaar kunnen krijgen. Niet alles landt automatisch op de juiste plek en innoverende boeren zouden moeten kunnen ruilen met boeren die willen verbreden. We stellen voor om daarvoor de inmiddels in de Omgevingswet verankerde landinrichtingswet weer in te zetten.

Maar voordat het zover is denken we dat we dit eerst maar eens moeten uitproberen. We zijn daarom alvast aan tafel gegaan met een aantal mensen in het gebied die precies met de door de regio gestelde opgaven worstelen en wel oren hebben naar de door ons geschetste perspectieven. Door in de tweede ronde van deze prijsvraag te werken met een concrete casus willen we toetsen of de hier geschetste voorstellen in de praktijk ook werken en wat er wellicht aanvullend nodig is. We zullen daarbij continu schakelen tussen de schaalniveaus van de regio, de casus en het individuele erf.

STAPPEN

RONDE 1 + RONDE 2

PROCESVOORSTEL TWEEDE RONDE

EO-WIJERS 2026

